

De tijd van Vlamingen digitaal

Glorieux, I., Coppens, K., Koelet, S., Moens, M. & Vandeweyer, J. (2002), *Vlaanderen in uren en minuten. De tijdsbesteding van de Vlamingen in 480 tabellen*. VUBPress, Brussel. (richtprijs: 17,5 euro)

De onderzoeksgroep Tempus Omnia Revelat (TOR) aan de VUB voerde in opdracht van de Vlaamse Gemeenschap een grootschalige tijdsbudgetstudie uit (TOR'99): 1 533 Vlamingen van 16 tot 75 jaar hielden gedurende 1 week in 1999 een dagboek bij.¹ Dit leverde duizenden gegevens op die sinds kort verkrijgbaar zijn op cd-rom, getiteld 'Vlaanderen in uren en minuten'. De kern van de cd-rom bestaat uit 480 tabellen die een zeer gedetailleerd overzicht bieden van wat Vlamingen met hun tijd doen. De tijdsgegevens verdeeld over 11 hoofdactiviteiten, waaronder betaalde arbeid, huishoudelijk werk, kinderopvang, persoonlijke verzorging, slapen en rusten, opleiding, sociale participatie en vrije tijd, werden verder opgesplitst in 154 detailactiviteiten en gecombineerd met achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, arbeidssituatie, tijdsdruk, verstedelijking. Beleidsmakers, mensen uit het middenveld, maar eigenlijk iedereen kan de cd-rom als inspiratiebron en hulpmiddel gebruiken. In deze bijdrage worden de inhoud alsook enkele mogelijkheden van de cd-rom besproken.

'Vlaanderen in uren en minuten': een doorlichting

Op de cd-rom treft men twee soorten tabellen aan, nl. activiteitentabellen en contexttabellen. De *contexttabellen* stellen de tijd voor die wordt besteed op verschillende plaatsen aan verplaatsingen met verschillende vervoermiddelen, met verschillende interactiepartners en uit verschillende motieven. In de *activiteitentabellen* vindt men de tijd terug die wordt besteed aan concrete handelingen. Wat het laatste betreft, kan men de tijdsbesteding raadple-

gen over de 11 hoofdactiviteiten: betaalde arbeid, huishoudelijk werk, kinderopvang, persoonlijke verzorging, slapen en rusten, opleiding, sociale participatie, vrijetijd, wachten, onderweg zijn en een restcategorie 'overige'. Wenst men een meer gedetailleerde kijk op de tijdsbesteding van de Vlamingen dan kunnen tijden worden opgevraagd op het niveau van 36 subcategorieën – betaalde arbeid valt dan bijvoorbeeld uiteen in 'werken op de werkplaats, thuis, enzovoort', 'tijd op de werkplaats zonder te werken' en 'tijd i.v.m. werkloosheid en werk zoeken'. Tenslotte kan men ook op het niveau van 154 detailactiviteiten de tijdsbesteding van de Vlamingen raadplegen. In dat geval wordt bijvoorbeeld de 'tijd op de werkplaats zonder te werken' verder opgedeeld in volgende detailactiviteiten: – wachttijd of onderbreking tijdens het werk

- tijd doorgebracht op het werk voor aanvang of na afloop van de werktijd
- koffiepauzes op het werk

Echt interessant wordt het wanneer bovenstaande gegevens gecombineerd worden met de verschillende achtergrondkenmerken (resp. totale bevolking, leeftijd, opleidingsniveau, arbeidssituatie, gezinssituatie, verdienerstypen, leeftijd van het jongste kind, gezinsinkomen, verstedelijingsgraad, gezondheidstoestand en tijdsdruk). Dit leidt o.a. tot

de vaststellingen dat hoog opgeleiden 3u22' per week meer tijd besteden aan betaalde arbeid dan laag opgeleiden (resp. 34u34' vs. 31u12'), dat tweeverdieners wekelijks 4u44' minder vrijetijd hebben dan kostwinners (resp. 20u12' vs. 24u56') en dat respondenten met weinig tijdsdruk 3u40' meer slapen en rusten dan respondenten met een hoog tijdsdrukgevoel (resp. 61u27' vs. 57u47').² Naast 480 tabellen bevat de cd-rom ook een uitgebreide handleiding zodat de gebruiker op een snelle en efficiënte wijze de gewenste tabellen kan consulteren, het volledige technische verslag van het onderzoek TOR'99³ (registratiewijze, weging-procedure, steekproeftrekking, ...), uitleg bij de achtergrondvariabelen, de gebruikte activiteitenlijst en een dagboekje.

De tijdsbesteding van deeltijds en voltijds werkenden nader bekeken

De achtergrondvariabelen maken het mogelijk om de tijdsbesteding van verschillende bevolkingsgroepen met elkaar te vergelijken. Ter illustratie wordt in onderstaande tabel het tijdsbudget van

deeltijds en voltijds werkenden weergegeven, zeer gedetailleerd voor arbeid en meer algemeen voor de overige tijdsbestedingscategorieën.⁴

De meest courante manier om tijdsbudgetdata voor te stellen, is door gebruik te maken van drie parameters, nl. *de duur per respondent* (resp.), *de participatiegraad* (part. %) en *de duur per participant* (part. uur, min.). Uit de tabel blijkt dat op een totale week vrouwelijke deeltijds werkenden gemiddeld **20u21'** besteden aan loonarbeid (= duur per respondent). Niet alle vrouwen met een deeltijdse baan hebben echter gewerkt op de dagen dat ze hun dagboekjes bijhielden. **94%** van de deeltijds werkende vrouwen heeft effectief een arbeidsactiviteit gesteld in de registratieperiode (= participatiegraad). De deeltijds werkende vrouwen die effectief gewerkt hebben op de geregistreerde dagen, besteden gemiddeld **21u41'** per week aan de activiteit 'werk' (= duur per participant).⁵

De tijd die op een gemiddelde week wordt besteed aan betaalde arbeid is zeer verschillend naargelang het geslacht en de arbeidssituatie van de respondenten. Voltijds werkende mannen werken weke-

Tabel 1.

De gemiddelde duur van activiteiten naar geslacht en arbeidssituatie (werkende 18- tot 75-jarigen, uren en minuten per week)

Arbeidssituatie 4. TOTALE WEEK Overzicht	DEEL						VOLT					
	man n=20			vrouw n=150			man n=451			vrouw n=201		
	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.
	27,16	95%	28,49	20,21	94%	21,41	38,00	98%	38,49	34,05	96%	35,19
1. WERK	27,16	95%	28,49	20,21	94%	21,41	38,00	98%	38,49	34,05	96%	35,19
1.1 Werken op de werkplaats, thuis, ...	26,43	95%	28,14	19,40	93%	21,03	36,51	97%	30,05	33,16	96%	34,30
Werk	17,03	88%	19,18	17,44	91%	19,26	33,02	94%	35,10	29,43	92%	32,24
Werk m.b.t. beroep zonder vergoeding overuren	4,03	33%	12,28	1,07	20%	5,36	2,12	24%	9,22	2,23	29%	8,14
Helpen werk partner	4,42	12%	37,43	0,20	5%	7,25	0,19	3%	11,22	0,49	4%	21,53
Overuren	0,00	0%	0,00	0,05	3%	3,18	0,10	4%	4,26	0,01	2%	0,48
Onder weg, verplaatsingen tijdens het werk	0,01	4%	0,30	0,11	14%	1,21	0,49	24%	3,21	0,15	17%	1,33
Betaalde neveribaan, bijbaantje	0,20	9%	3,39	0,09	3%	4,40	0,10	2%	6,33	0,02	1%	2,56
Kleine betaalde karweitjes thuis of elders	0,34	6%	7,23	0,03	2%	3,08	0,09	5%	3,03	0,03	1%	3,40
1.2 Tijd op het werk zonder te werken	0,31	33%	1,33	0,39	43%	1,33	1,05	46%	2,20	0,48	44%	1,50
Wachttijd of onderbreking tijdens het werk	0,02	4%	0,45	0,01	5%	0,32	0,11	6%	3,16	0,04	5%	1,26
Tijd doorgebracht op werk voor of na de werktijd	0,10	21%	0,48	0,14	22%	1,07	0,26	26%	1,40	0,16	23%	1,11
Koffiepauses op het werk	0,19	26%	1,12	0,23	31%	1,15	0,28	34%	1,23	0,27	37%	1,14
1.3 Tijd i.v.m. werkloosheid en werk zoeken	0,02	3%	1,05	0,01	3%	0,33	0,04	3%	2,35	0,01	3%	0,30
bezoek RVA, VDAE, e.a. i.v.m. werkloosheid	0,00	0%	0,00	0,00	2%	0,30	0,04	1%	4,07	0,00	1%	0,10
Sollicitatiegesprek, sollicitatie-examens	0,01	3%	0,45	0,00	1%	0,37	0,00	1%	0,53	0,00	1%	0,09
Brieven schrijven om te solliciteren	0,00	0%	0,00	0,00	0%	0,00	0,00	0%	0,32	0,00	0%	0,40
Advertenties nakijken voor werk	0,01	3%	0,20	0,00	1%	0,30	0,00	1%	0,22	0,01	2%	0,30
2. HUISHOUDLIJK WERK	10,25	82%	12,38	27,18	100%	27,18	11,50	96%	12,19	18,17	99%	18,29
3. KINDERZORG	1,14	33%	3,44	4,11	51%	8,08	1,39	32%	5,05	3,04	41%	7,30
4. PERSOONLIJKE VERZORGING	15,43	100%	15,43	13,33	100%	13,33	13,56	100%	13,56	13,54	100%	13,54
5. SLAPEN EN RUSTEN	58,42	100%	58,42	57,23	100%	57,23	56,20	100%	56,20	58,23	100%	58,23
6. OPLEIDING	1,52	20%	9,34	0,34	21%	2,42	0,59	22%	4,33	0,60	27%	3,38
7. SOCIALE PARTICIPATIE	10,47	91%	11,51	9,45	100%	9,47	8,09	96%	8,30	8,39	97%	8,54
8. VRIJETIJD	24,45	100%	24,45	19,36	100%	19,36	24,17	100%	24,17	18,27	100%	18,27
9. WACHTEN	0,07	20%	0,33	0,12	28%	0,44	0,09	19%	0,49	0,10	21%	0,48
10. ONDERWEG	7,55	100%	7,55	7,17	95%	7,41	8,11	96%	8,30	7,28	95%	7,52
11. OVERIGE	9,15	94%	9,47	7,50	90%	8,42	4,29	84%	5,22	4,33	88%	5,10

lijks 3u30' langer dan hun vrouwelijke collega's (resp. 38u49' vs. 35u19'). Vrouwen met een deeltijdse baan werken 21u41' per week. Net zoals in de Vlaamse bevolking bedraagt het percentage deeltijds werkende mannen in de TOR'99-steekproef 4%. Deeltijds werk blijft m.a.w. een vrouwenzaak. Eén op vier van de mannen met een voltijds arbeidscontract verricht een aanzienlijke hoeveelheid onbetaalde werkuren (9u22' per week). Voor voltijds werkende vrouwen is dit 8u14'. Het onderzoek geeft tevens zicht op 'de tijd op het werk zonder te werken'. Het betreft wachttijden tijdens het werk of koffiepauzes. Het beeld dat vrouwen meer dan mannen tussendoor staan te babbelen, wordt niet ondersteund door de data want voltijds werkende mannen brengen 2u20' door op het werk zonder te werken en vrouwen 1u50'. Ondanks het feit dat de gemiddelde arbeidstijd van mannen hoger ligt dan die van vrouwen, beschikken zij over meer *vrijetijd*. Voltijds werkende mannen zijn wekelijks 24u17' bezig met vrijetijdsactiviteiten. Vermits de meerderheid van de huishoudelijke taken nog steeds wordt opgenomen door vrouwen, wordt hun vrijetijd gereduceerd tot 18u27' per week. Een gevulde tijdsbesteding brengt *verplaatsingen* met zich mee. Verplaatsingen van en naar het werk zijn in het TOR'99-onderzoek in een aparte categorie opgenomen (zie onderstaande tabel) en telden dus niet mee in de eerder besproken arbeidsgegevens.

Voltijds werkende mannen zijn gemiddeld 4u33' per week onderweg van en naar het werk. Bij vrouwen die voltijds tewerkgesteld zijn, is dit 4u01'. Deeltijds werk bij vrouwen is vaak georganiseerd

in tweeploegenstelsels of in een afwisseling van perioden van werken en niet werken waardoor zij zich niet elke dag naar het werk dienen te begeven. Gemiddeld doen zij hierover 2u30', maar zeker zoveel tijd (2u36') besteden zij aan verplaatsingen i.v.m. de kinderen. De totale verplaatsingstijd van deeltijds en voltijds werkende vrouwen verschilt nauwelijks. Deeltijds werk brengt anders gezegd verschuivingen mee in transportbewegingen en in de motivaties ervan.

De context waarin activiteiten worden gesteld

Tijdsbudgetonderzoek verzamelt niet alleen informatie over tijdsbesteding aan activiteiten. Ook de context waarin activiteiten plaats hebben, wordt nauwkeurig bijgehouden in de dagboekjes. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de tijd besteed aan de verschillende contextvariabelen naar geslacht en arbeidssituatie.

Deeltijds werkende vrouwen brengen het meest van alle werkenden tijd thuis door (108u per week). Voltijds werkende mannen zijn veel aanwezig op de werkplaats (35u03') en 'elders' (28u26'). Elders is men als men zich bijvoorbeeld in de auto bevindt of op publieke plaatsen (winkelcentrum, café, bioscoop, ...). De uithuizigheid van voltijds werkende mannen vertaalt zich in relatief hoge tijden besteed aan verplaatsingen t.o.v. werkende vrouwen. Tewerkgestelde mannen zijn meer onderweg en dit met alle voertuigen. Verder spreken deeltijds werkende vrouwen wekelijks meer met

Tabel 2.

De gemiddelde duur van verplaatsingen naar geslacht en arbeidssituatie (werkende 18- tot 75-jarigen, uren en minuten per week)

Arbeidssituatie 4. TOTALE WEEK Overzicht	DEEL						VOLT					
	man			vrouw			man			vrouw		
	n=20			n=150			n=451			n=201		
	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.	resp. uur,min.	part. %	part. uur,min.
10. ONDERWEG	7,55	100%	7,55	7,17	95%	7,41	8,11	96%	8,30	7,28	95%	7,52
10.1 Van en naar het werk	4,09	89%	4,39	2,07	84%	2,30	3,59	88%	4,33	3,16	82%	4,01
10.2 Verplaatsingen huishoudelijk werk	0,29	41%	1,11	0,41	51%	1,20	0,23	38%	0,60	0,36	53%	1,07
10.3 Verplaatsingen kinderen	0,15	26%	0,59	1,13	47%	2,36	0,28	28%	1,38	0,43	34%	2,08
10.5 Verplaatsingen vrijetijd	1,10	47%	2,29	1,17	59%	2,11	1,38	60%	2,43	1,14	59%	2,04
10.6 Verplaatsingen familie	0,37	34%	1,47	0,57	51%	1,50	0,40	48%	1,22	0,41	52%	1,19
10.7 Andere verplaatsingen	1,15	53%	2,22	1,03	60%	1,45	1,04	57%	1,52	0,58	54%	1,46

Tabel 3.

De gemiddelde duur van contextvariabelen naar geslacht en arbeidssituatie (werkende 18- tot 75-jarigen, uren en minuten per week)

Arbeidssituatie 4. TOTALE WEEK Overzicht	Deeltijds		Voltijds	
	m	v	m	v
	n=20 part. uur,min.	n=150 part. uur,min.	n=451 part. uur,min.	n=201 part. uur,min.
1. Plaats				
1.1. Thuis	105,08	108,31	94,54	103,30
1.2. Werkplaats	21,58	20,08	35,03	32,29
1.3. Woonplaats iemand anders	8,05	8,30	6,56	7,58
1.4. Elders	26,57	22,47	28,26	23,24
2. Transport				
2.1. Te voet	11,45	7,27	8,01	5,53
2.2. Met de fiets	3,16	4,23	5,02	3,36
2.3. Met de bromfiets	0,47	3,27	3,57	2,49
2.4. Met de motor	4,01	2,03	2,32	2,07
2.5. Met de auto	23,16	15,19	15,23	12,31
2.6. Met het openbaarvervoer	4,13	3,52	7,04	5,46
2.7. Met een ander vervoermiddel	54,45	6,20	12,41	3,31
3. Aanwezigheid iemand anders				
3.1. Niemand	37,45	30,25	31,21	33,22
3.2. Iemand / anderen	71,27	73,39	65,48	70,14
3.3. De activiteit gebeurde samen met iemand / anderen	46,39	55,13	64,29	58,03
4. Gesproken met				
4.1. Niemand	42,02	39,59	40,29	43,42
4.2. Echtgeno(o)t(e), partner,...	76,48	67,01	72,30	66,47
4.3. (Eigen) kinderen met wie u samenwoont	25,46	45,57	30,28	34,42
4.4. Ouders met wie u samenwoont	31,41	8,60	13,52	20,19
4.5. Broers en/of zussen met wie u samenwoont	6,16	16,49	8,59	14,37
4.6. Andere leden huishouden	3,50	7,29	5,43	4,32
4.7. Niet inwonende familie	10,04	8,49	8,44	8,21
4.8. Buren	6,32	4,01	3,32	3,54
4.9. Collega's, medestudenten,...	23,40	20,28	35,13	31,13
4.10. Vrienden, kennissen,...	16,08	10,37	13,20	10,33
4.11. Personen die diensten verlenen	9,56	6,20	9,27	7,10
4.12. Personen waaraan u diensten verleent	17,24	14,10	20,49	22,48
4.13. Iemand onbekend	5,55	5,45	6,17	5,43
4.14. Anderen	6,20	5,32	7,12	7,15
5. Motivaties activiteit				
5.1. Omdat ik verplicht ben of word	30,13	19,34	25,58	24,17
5.2. Om anderen te plezieren, uit plichtsbefef	14,57	12,25	10,44	10,34
5.3. Uit noodzaak, omdat het nodig is om iets anders te doen	72,17	72,19	80,06	81,05
5.4. Omwille van het plezier dat ik eraan beleef	42,38	54,08	46,39	50,33

hun kinderen (45u57') dan vrouwen die voltijds tewerkgesteld zijn (34u42'). Deeltijds werkende vrouwen halen vaak hun kinderen af van school en organiseren hun huishouden meer op tijdstippen dat voltijds werkende vrouwen aan het werk zijn, waardoor er 's avonds misschien meer tijd vrijkomt voor een babbel met de kinderen. Tot slot besteden voltijds werkende vrouwen meer tijd aan activiteiten die een verplicht of noodzakelijk karakter hebben in vergelijking met deeltijds werkende vrouwen.

De cd-rom als aanzet tot verdere analyses

Het spreekt voor zich dat het voorgaande slechts een beperkte selectie is uit de cd-rom en dat de tijdsbestedingsgegevens naar arbeidssituatie ter illustratie werden aangehaald. Een dergelijke beschrij-

ving is eveneens mogelijk voor bijvoorbeeld het gezinsleven, de cultuurparticipatie of de mobiliteitssituatie in Vlaanderen en dit voor andere groepen dan deeltijds en voltijds werkenden. Interessante bevindingen i.v.m. het gezinsleven zijn dat nog heel wat vrouwen tussen 24 en 42 jaar thuisblijven voor de kinderen terwijl dit de leeftijd is waarop carrière gemaakt kan worden. Ongeveer 75% van de vrouwen op die leeftijd werkt, in vergelijking met 95% van de mannen. Qua cultuurparticipatie blijkt o.a. dat bezoeken aan theater, musea en bioscopen niet zozeer te maken hebben met tijd of geld maar vooral worden beïnvloed door opleiding, waarbij hoog geschoolden meer participeren aan culturele activiteiten. Een andere vaststelling betreft het tv-kijken. Vlamingen zitten ongeveer twee uren per dag voor de buis wat de helft van de vrijetijd is. Ouderen zijn de grootste tv-consumenten. Mobiliteitsgegevens maken dan weer duidelijk dat Vlamingen de auto als vervoermiddel verkie-

zen: 95% gebruikt op een volledige week de auto; slechts 16% maakt wekelijks gebruik van het openbaar vervoer. Vrouwen doen dit vaker dan mannen en ook niet-werkenden zijn sneller geneigd verplaatsingen af te leggen met het openbaar vervoer. Stedelingen zijn in vergelijking met dorpeelingen meer uithuizig en verplaatsen zich meer te voet, met de fiets en met het openbaar vervoer.

Deze en nog vele andere conclusies kunnen afgeleid worden aan de hand van de cd-rom 'Vlaanderen in uren en minuten'. Het is de bedoeling dat de gedigitaliseerde tijdsbudgetgegevens nieuwe onderzoeksvragen opwerpen en een basis vormen voor discussie en verdere analyses.

*Kim Coppens
Ignace Glorieux
TOR-VUB*

Noten

1. De eerste resultaten van het Vlaamse tijdsbestedingonderzoek werden op 19 april 2001 voorgesteld op het colloquium 'Vlaanderen Gepeild!' en gepubliceerd in Glorieux, Koelet & Moens (2001). Het belang van tijdsbudgetonderzoek werd samen met bepaalde technische gegevens over het TOR'99-onderzoek gepubliceerd in

Over.werk, nummer 1-2/2001 p. 198-201. Verder werden er in *Over.werk*, nummer 3/2001 p. 115-118 een aantal analyseresultaten van TOR'99 besproken.

2. Duren per participant m.b.t. de totale week.
3. Glorieux, I., Koelet, S., Moens, M. Technisch verslag bij de tijdsbudgetenquête TOR '99. Veldwerk en responsanalyse. Brussel, VUB, Vakgroep Sociologie, 2000. Ook downloadbaar via <http://www.vub.ac.be/TOR>.
4. Cijfers voor de totale week (maandag t.e.m. zondag). Dezelfde gegevens zijn op de cd-rom beschikbaar voor een gemiddelde weekdag, zaterdag en zondag.
5. In hetgeen volgt worden duren per participant besproken m.b.t. de totale week.

Bibliografie

Glorieux, I., Koelet, S., Moens, M. De Vlaming in 10.080 seconden: een Vlaams tijdsbudgetonderzoek. In: *Vlaanderen gepeild! De Vlaamse overheid en burgeronderzoek 2001*. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2001: 157-184. Ook downloadbaar via: http://ai04014.vlaanderen.be:80/statistieken/publicaties/vlaanderen_gepeild/vlaanderen.html.

Glorieux, I., Koelet, S., Moens, M. Technisch verslag bij de tijdsbudgetenquête TOR'99. Veldwerk en responsanalyse. Brussel, VUB, Vakgroep Sociologie, 2000. Ook downloadbaar via <http://www.vub.ac.be/TOR>.

Glorieux, I., Coppens, K., Koelet, S., Moens, M. & Vandeweyer, J. Vlaanderen in uren en minuten. De tijdsbesteding van de Vlamingen in 480 tabellen. VUBPress, Brussel, 2002.